

[Aktuální společensko-politická situace v Československu a v Sovětském svazu]

22. 5. 71, Strahov (ráno 7.10)

Průběh posledních měsíců, které s těžkostmi prožíváme, vykazuje všechny znaky jakési restaurace, jejíž bližší charakteristika je ovšem dosti složitá. Základní tendencí je restaurace společensko-politických struktur, jak se (opět v závislosti na tradicích a setrvačnostech starších) vytvořily v Rusku po říjnové revoluci po prvé na konci dvacátých a na počátku třicátých let především zásluhou (či spíše vinou) stalinského vedení. Nepočítáme-li s velmi ranými důsledky vnitrostranickými (tzv. Gottwaldovo vedení), prosadily se tyto struktury u nás až po roce 1948, zejména na počátku let padesátých, a to nezbytně za pomoci rozmanitých druhů teroru a tzv. mimoekonomického násilí, jimiž byl narušen a suspendován právní řád, aniž byl ustaven pevný řád jiný, o nějž by se mohly opřít stejnou měrou všechny občanské vrstvy a skupiny. Nedostatky a neúspěchy tohoto typu režimu vedou periodicky jak v Sovětském svazu, tak i v ostatních socialistických zemích k tzv. oblevám, což jsou vlastně jen pokusy o vylepšení, racionalizaci, zefektivnění, zkrátka obrození a „obnovu“ neuspokojujícího stavu, ovšem bez ochoty k zásadnímu kritickému přezkoumání samotných principů. V tom smyslu lze asi plným právem mluvit o liberalizaci ve smyslu, jakým podstatu liberalismu pojímá Masaryk. Základním nedostatkem a hlavní příčinou neúspěšnosti těchto liberalizačních pokusů je ideová, myšlenková neurčitost a neujasněnost, polovičatost, bezzásadovost, oportunnost a tím programově zcela slabá životnost,¹ jejíž hlavní zdroje síly jsou v odporu proti onomu „stalinskému“ establishmentu, tedy v negaci. Kvazi-osvícenský ráz všech těchto obrodných tendencí a snah vytváří zajisté vítanou protiváhu restauračnímu úsilí, které rovněž periodicky nabývá na síle, a nedovoluje, aby dlouhodobě nabylo vrchu, nebo dokonce aby přerostlo ve vyslovenou reakci. Ve zvláštní situaci, která se (byť nikoli po prvé v dějinách socialistického „konstantinovství“) u nás vytvořila jednak v důsledku vývoje v první, větší polovině roku 1968, zejména však v důsledku mocenského zásahu sovětského, jímž ony první důsledky byly znásobeny a vyostřeně exponovány, došlo k povážlivému oslabení a podvrácení oněch polovičatě obrodných sil zevnitř, kdežto navenek došlo zprvu k jejich obrovskému posílení, utužení a sjednocení (opět díky převládajícímu prvku negativity). Tou měrou, jakou se mocenskými prostředky dařilo a daří zbavit tyto vnitřně otřesené až rozvrácené, ale velmi početné řady liberálů politické váhy a moci, a tou měrou, jakou je ještě alespoň do jisté míry respektabilní restaurační úsilí zbavováno nejen základny, ale vůbec rozumného výhledu, otvírá se – byť dočasně a ovšem rovněž bez jakékoli skutečné perspektivy – jistá šance pro přerůstání, převážení nebo přímo vystřídání konzervativních kruhů v přímou reakci. Protože jakákoli změna ve smyslu nové liberalizace je u nás zcela zablokována a v Sovětském svazu ochromena vnitropolitickými tenzemi, vyvěrajícími ve své většině z labilního stavu národnostních vztahů jak mezi jednotlivými republikami, tak i v rámci jednotlivých republik samotných (a v tom směru není naděje na nápravu, neboť vše spíše nasvědčuje pravému opaku), nelze přechodné období převládnutí vysloveně reakčního

¹ Zde text končí. – Pozn. red.

režimu se všemi příslušnými tvrdostmi nikterak vyloučit. Další vývoj však zcela zjevně odvisí od vývoje v samotném Sovětském svazu, který však nelze očekávat jako jednoznačně pozitivní, neboť – jak už řečeno – meze jakékoli „liberalizace“ (či prostě „oblevy“) jsou neoddisputovatelně dány vnitřními tensemi, vyvolávajícími vždy znovu posilování mocenského (zejména také policejního a vojenského) aparátu.